

Однорог М.А.

кандидат економічних наук, доцент,
Білоцерківський національний аграрний університет

Рибак Н.О.

кандидат економічних наук, доцент,
Білоцерківський національний аграрний університет

Житник Т.П.

кандидат економічних наук, доцент,
Білоцерківський національний аграрний університет

Odnorog Maksym, Rybak Nadiia, Zhytnyk Tatiana

Bila Tserkva National Agrarian University

ЕКОНОМІКА Й ОРГАНІЗАЦІЯ АГРОПРОМИСЛОВИХ ФОРМУВАНЬ У ПРОЦЕСІ ЗБЕРЕЖЕННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуті економічні процеси та основи організації агропро-мислових формувань у процесі збереження капіталу підприємства. Наведено авторське визначення інтеграції й описаний вітчизняний і зарубіжний досвід організації та економічної взаємодії підприємств АПК в процесі агропромислової інтеграції. Наведено показники діяльності сільськогосподарських організацій – учасників інтегрованих структур, які свідчать про позитивну динаміку інтеграційних процесів у Київській області. Вказані основні напрями розвитку і заходи щодо підвищення ефективності інтегрованих формувань. Обґрунтовано, що інтеграція агропромислового комплексу вже зараз дає чималі виробничий і економічний ефект. Виявлено, що потрібні досить серйозні дослідження в питаннях оптимізації напрямів і шляхів агропромислової інтеграції, пошуку найбільш раціональних форм і функціональної організації нових інтеграційних формувань, що дають змогу досягти високої органічної цілісності і максимального синергетичного ефекту і конкурентоспроможності вітчизняного аграрного виробництва.

Ключові слова: агропромислова інтеграція, агрохолдинг, агропромислові формування, капітал, підприємство.

Постановка проблеми. Процес глобалізації світової економіки, що прискорився в ХХІ столітті в українському сільському господарстві, проявився насамперед через підвищення інтенсивності інтеграційних процесів в АПК.

Агропромислова інтеграція являє собою складний процес економічного об'єднання підприємств-учасників [1, с. 14]. Їх продуктивна взаємодія дає змогу вирішувати назрілі питання комплексного, багатofункціонального розвитку сільської місцевості. Як правило, це приводить до підвищення прибутковості всіх учасників процесу виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, залучення інвестицій в аграрну сферу і відновлення виробничого потенціалу АПК.

На нашу думку, під агропромисловою інтеграцією слід розуміти об'єктивний економічний процес об'єднання і злиття підприємств аграрного та промислового виробництв, що приводить до створення більш складно організованих систем, які дають змогу найбільш раціонально й ефективно використовувати наявні ресурси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час вивчення теоретичних засад економіки й організації агропромислових формувань у процесі збереження капіталу підприємства необхідно розглянути вже наявні напрацювання та здобутки наукової економічної школи та її основних напрямів. Серед авторів, дослідження яких присвячені проблемам регулювання та вдосконалення економіки агропромислових формувань, слід назвати таких, як О. Александрова, О. Грачов, В. Ільїн, Л. Мачкур, П. Саблук, О. Шпикуляк, Л. Курило, І. Чукіна, О. Шпикуляк, М. Грицаєнко, О. Шубравська [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Формулювання цілей статті. Попри широке висвітлення проблематики економіки й організації агропромислових формувань, невирішеними залишаються питання методологічної основи вдосконалення механізму збереження та примноження капіталу підприємства. Це зумовлює мету дослідження, яка полягає в науковому обґрунтуванні пропозицій щодо вдосконалення теоретичних засад удосконалення процесу організації агропромислових формувань у процесі збереження капіталу підприємства з позиції сучасної економіки.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення низки поставлених завдань, таких як розгляд економічних процесів та основ організації агропромислових формувань у процесі збереження капіталу підприємства, виявлення основних напрямів розвитку і заходів щодо підвищення ефективності інтегрованих формувань.

Виклад основного матеріалу. Однією з головних цілей агропромислової інтеграції є отримання синергетичного ефекту за різними напрямками, а в кінцевому рахунку – у вигляді прибутку, що перевищує просту суму прибутків окремих складників системи і забезпечення більш надійної господарської діяльності підрозділів. Крім загального позитивного ефекту, інтеграція має на меті зростання ефективності функціонування всіх підприємств-учасників і підвищення соціально-економічних показників життя населення.

Удосконалення інтеграційних відносин неможливе без вивчення досвіду, накопиченого різними країнами, в тому числі і в Україні. Узагальнення досвіду міжгалузевого кооперування в АПК країн із ринковою економікою форми взаємодії умовно можна об'єднати в три групи [2, с. 17].

Перша група включає систему вертикальної інтеграції у формі промислово-торговельних корпорацій, що займають домінуюче становище на ринках продовольства. Вона отримала переважний розвиток в АПК США і Великобританії.

Друга група характеризується високою питомою вагою кооперативної системи в організації агропромислового виробництва і реалізується в скандинавських країнах (Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії).

Третя група включає систему кооперативних і корпоративних структур у поєднанні з державними методами регулювання ринку продовольства і характерна для АПК Франції, Японії та низки інших країн.

Проведене нами дослідження тенденцій розвитку агропромислової інтеграції в Україні показало, що формами встановлення інтеграційних зв'язків в АПК, що найбільш інтенсивно розвиваються, є:

- створення переробних виробництв сільськогосподарськими товаро-виробниками [3, с. 102];
- організація підприємствами сільського господарства і переробки об'єднань для спільного виробництва, переробки та реалізації продукції;
- організація конкурентоспроможних міжрайонних об'єднань регіонального (крайового, обласного) рівня [4, с. 13];
- створення агропромислових формувань підприємствами й організаціями різних галузей.

В агропромислових корпоративних структурах ідуть процеси кооперації та агропромислової інтеграції власності, виникають її спільні, в т. ч. змішані форми. Практика свідчить про те, що жодне відокремлене вузькогалузеве підприємство, яким би великим воно не було, в нинішніх умовах не в змозі використати повномасштабні наукові технології. Високі технології носять зазвичай міжгалузевий характер, їх ефектив-

ніше застосовувати в багатогалузевих господарських формуваннях, у тому числі в агропромислових корпоративних структурах. У період переходу до ринкових відносин активну роль у створенні агрохолдингів відіграють органи державного управління. Холдингові формування – сукупність юридичних осіб, пов'язаних між собою договірними і майновими стосунками, під час яких головна компанія (холдинг) управляє діяльністю дочірніх і залежних організацій.

Нині накопичено певний досвід створення інтегрованих формувань у сферах виробництва і промислової переробки сільськогосподарської продукції. Використання різних шляхів розвитку інтеграційних процесів відбулося за результатами їх здійснення і характеризується істотною диференціацією рівнів ефективності використання ресурсного потенціалу та досягнутих показників господарської діяльності.

У Київській області інтеграція здійснювалася як економічними, так і адміністративними методами. Тут з'явилося багато інтегрованих формувань. Специфіка агропромислової інтеграції в Київській області полягає в тому, що холдинги (найбільш поширений тип інтегрованих формувань) стали інвесторами фінансово невіддатних сільськогосподарських підприємств. Головними структурами холдингів тут виступають успішно функціонуючі підприємства сільського господарства, переробки, промисловості, що користуються значними власними і позиковими засобами.

Процес створення інтегрованих об'єднань активно вівся і в інших областях. У Харківській і Одеській областях пішли по шляху приєднання на добровільній основі збанкрутілих сільськогосподарських підприємств до рентабельних переробних, обслуговуючих і сільськогосподарських організацій.

У Вінницькій області більшість агропромислових структур холдингового типу жорстко здійснюють свою роботу за законодавчою схемою. Головні компанії у формі акціонерного товариства, володіючи контрольним пакетом акцій агрофірм, не втручаються в їхню повсякденну діяльність, а лише визначають основні рішення, контролюють діяльність керівництва агрофірм, які здійснюють свою діяльність самостійно. У специфічних умовах Волинської області під час створення різного роду інтегрованих структур необхідне поєднання вертикальної, горизонтальної та індустріально-аграрної інтеграції.

Вирішальним фактором стають нові підходи колективу підприємства в його адаптації до ринкових умов, які полягають насамперед у розробленні комплексу економічних заходів із найсуворішого режиму економії і на цій основі підвищенні ефективності виробництва [5, с. 334]. Конкретні дослідження проведені нами в Київській області, де інтеграційні процеси досить інтенсивні.

Розвиток процесів агропромислової інтеграції в Київській області супроводжується різноманітністю організаційно-правових форм. Здебільшого це відкриті або закриті акціонерні товариства або товари-

ства з обмеженою відповідальністю. Крім цих форм, у Київській області представлені асоціації і групи компаній. Основними факторами, що визначають вибір організаційно-правових форм, є: відносини власності, юридична та господарська самостійність і територіальна роз'єднаність суб'єктів, спеціалізація виробничої діяльності учасників інтеграції, тіснота і стійкість технологічних, економічних та управлінських зв'язків між ними тощо.

Всі інтегровані структури холдингового типу створюються і функціонують на основі установчих або погоджувальних договорів, прийнятих на загальних зборах суб'єктів об'єднання [6, с. 78]. Для всіх форм інтеграції проголошені добровільність у виборі видів співробітництва, матеріальна зацікавленість у розвитку колективних способів і форм організації об'єданого виробництва і т.д. Однак на практиці вибір організаційних форм інтеграції часто супроводжується суб'єктивним фактором, що не завжди приводить до успіху.

Ефективною інтеграція сільськогосподарських підприємств із підприємствами переробки, на наш погляд, може бути лише в разі застосування інтенсивних технологій виробництва продукції галузей, як рослинництва, так і тваринництва, враховуючи можливості їх взаємного доповнення і поєднання. Інтенсивна технологія вимагає застосування, по-перше, інтенсивних сортів сільськогосподарських культур (порід сільськогосподарських тварин), по-друге – особливих і насамперед інноваційних організаційно-економічних заходів, що дають змогу отримувати високу врожайність сільськогосподарських культур і збільшувати продуктивність тварин.

Зміст організаційно-управлінських заходів повинен відображати насущні вимоги ринку. При цьому всі заходи повинні бути конкретними. Наприклад, за останні роки різко зросли витрати на утримання засобів виробництва. Тому на підприємстві в системі заходів необхідно запланувати систематичний контроль за тим:

- чи немає завишень у витратах на зведення тимчасових пристроїв і пристосувань, які за чинним положенням відносяться на експлуатаційні витрати як одноразові витрати;
- які причини простоїв техніки і людей;
- чи виконані всі передбачені кошторисом ремонтні роботи і чи не перевищує їх фактична вартість, і якщо перевищує, то чому;
- чи правильно розподілені витрати на експлуатацію машин і механізмів за окремими об'єктами;
- чи дотримуються норми витрат сировини і матеріалів.

На підприємстві можуть бути великі транспортні витрати. З метою запобігання їх невиправданого зави-

щення необхідно ввести контроль простоїв, зростання експлуатаційних витрат, цін на енергоносії, тонно-кілометражу [7, с. 221]. Аналіз повинен вестися по кожній із причин перевитрат на транспортне обслуговування, а заходи щодо їх ліквідації повинні розроблятися з урахуванням конкретних умов роботи [8, с. 64].

Деякі з найбільш великих агрохолдингів вибудовують свою діяльність, виходячи з того, що найбільшою цінністю є людські ресурси. Працівники в таких організаціях розглядаються не як підлегли, а як рівноправні партнери, що не лише дає змогу підвищити самооцінку персоналу, а й сприяє підвищенню ефективності виробництва.

Слід враховувати, що застосування інтенсивних технологій вимагає значних вкладень капіталу, але термін їх окупності нетривалий. Впровадження нових технологій – досить тривалий, але ефективний процес. Про це наочно свідчить досвід багатьох сільськогосподарських організацій області, де перехід на ресурсозберігаючі технології забезпечив зниження собівартості аграрної продукції за стабільного зростання врожайності, велику економію дизельного палива.

Сьогодні можна відзначити зростаючу роль своєчасного отримання інформації підприємствами АПК області. Якісне інформаційне забезпечення підприємств АПК – невід'ємна частина ефективного розвитку регіонального агробізнесу. У Київській області є кілька організацій, що пропонують інформаційно-консультаційні послуги у сфері агробізнесу. Найважливішими напрямками їхньої діяльності є такі:

- випуск офіційного видання АПК області;
- забезпечення впровадження нових технологій виробництва сільськогосподарської продукції;
- розвиток системи безперервної аграрної освіти: коригування діяльності спеціалізованих класів (агрокласів);
- відбір і систематизація найбільш перспективних інновацій;
- розміщення інформації на офіційному сайті АПК Київської області.

Висновки. Як бачимо, інтеграція агропромислового комплексу вже зараз дає чималий виробничий і економічний ефект, але становлення інтеграційних формувань ХХІ століття перебуває на початку свого шляху. Потрібні досить серйозні дослідження в питаннях оптимізації напрямів і шляхів агропромислової інтеграції, пошуку найбільш раціональних форм і функціональної організації нових інтеграційних формувань, що дають змогу досягти високої органічної цілісності і максимального синергетичного ефекту та конкурентоспроможності вітчизняного аграрного виробництва.

Список літератури:

1. Александрова О.В. Економічна стійкість сільськогосподарського виробництва як основний чинник його конкурентоспроможності. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. 2012. № 2. Т. 3. С. 13–21.

2. Грачов О.В. Управління розвитком гнучкості підприємства. Харків : Харківський національний економічний університет, 2006. 23 с.
3. Ільїн В. Формування стратегії управління конкурентоспроможності аграрних підприємств України в умовах глобалізації. *Часопис економічних реформ*. 2013. № 4. С. 99–105.
4. Мачкур Л.А. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного контролю діяльності підприємств в умовах трансформації економіки. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. 24 с.
5. Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2010. 706 с.
6. Чукіна І. Управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств: теоретичний аспект. *Агросвіт*. 2014. № 5. С. 76–80.
7. Шпикуляк О.Г., Грицаєнко М.І. Розвиток інноваційної діяльності в аграрній сфері: менеджмент та ефективність. Херсон, 2016. 424 с.
8. Шубравська О.В. Ризики сталого розвитку АПК України в умовах глобалізації. *Економіка України*. 2007. № 2. С. 62–68.

References:

1. Aleksandrova O.V. (2012) Ekonomichna stiikest silskohospodarskoho vyrobnytstva yak osnovnyi chynnyk yoho konkurentospromozhnosti [Economic sustainability of agricultural production as a major factor in its competitiveness]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu*, no. 2, t. 3. pp. 13–21.
2. Grachov O.V. (2006) Upravlinnya rozvitkom gnuchkosti pidpriemstva [Managing the flexibility of the enterprise]. Harkiv: Harkivskiy natsionalniy ekonomichniy universitet. 23 p. (in Ukrainian)
3. Ilin V. (2013) Formuvannya strategiyi upravlinnya konkurentospromozhnosti agrarnykh pidpriyemstv Ukrayiny v umovakh globalizatsiyi [Formation of strategy of management of competitiveness of agricultural enterprises of Ukraine in the conditions of globalization]. *Chasopys ekonomichnykh reform*, no. 4, pp. 99–105.
4. Machkur L.A. (2003) Informatsiyno-analitichne zabezpechennya strategichnogo kontrolyu diyalnosti pidpriemstv v umovah transformatsiyi ekonomiki [Information and analytical support for strategic control of enterprises in the conditions of economic transformation]. Lviv: Lvivskiy natsionalniy universitet imeni Ivana Franka. 24 p. (in Ukrainian)
5. Sabluk P.T., Shpykuliak O.H., Kurylo L.I. (2010) Innovatsiina diialnist v ahrarnii sferi: instytutsionalnyi aspekt: monohrafiia. [Agrarian innovation: institutional aspect: monograph]. Kyiv, 706 p.
6. Chukina I. (2014) Upravlinnya vyrobnycho-gospodarskoyu diyalnistyu agrarnykh pidpriyemstv: teoretychnyj aspekt [Management of agricultural production and economic activity: theoretical aspect]. *Agrosvit*, no. 5, pp. 76–80.
7. Shpykuliak O.H., Hrytsaienko M.I. (2016) Rozvytok innovatsiinoi diialnosti v ahrarnii sferi: menedzhment ta efektyvnist [Development of innovative activities in the agricultural sector: management and efficiency]. Kherson, 424 p.
8. Shubravs`ka O.V. (2007) Ryzyky stalogo rozvytku APK Ukrayiny v umovakh globalizatsiyi [Risks of sustainable development of agro-industrial complex of Ukraine in the conditions of globalization]. *Ukraine economy*, no. 2, pp. 62–68.

ЭКОНОМИКА И ОРГАНИЗАЦИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННЫХ ФОРМИРОВАНИЙ В ПРОЦЕССЕ СОХРАНЕНИЯ КАПИТАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены экономические процессы и основы организации агропромышленных формирований в процессе сохранения капитала. Дано авторское определение интеграции и описан отечественный и зарубежный опыт организации и экономического взаимодействия предприятий АПК в процессе агропромышленной интеграции. Приведены показатели деятельности сельскохозяйственных организаций – участников интегрированных структур, свидетельствующие о положительной динамике интеграционных процессов в Киевской области. Указаны основные направления развития и меры по повышению эффективности интегрированных формирований. Выявлено, что нужны достаточно серьезные исследования в вопросах оптимизации направлений и путей агропромышленной интеграции, поиска наиболее рациональных форм и функциональной организации новых интеграционных формирований, позволяющие достичь высокой органической целостности и максимального синергетического эффекта и конкурентоспособности отечественного аграрного производства.

Ключевые слова: агропромышленная интеграция, агрохолдинг, агропромышленные формирования, капитал, предприятие.

ECONOMICS AND ORGANIZATION OF AGRO-INDUSTRIAL FORMATIONS IN THE PROCESS OF PRESERVING THE CAPITAL OF THE ENTERPRISE

The article considers the economic processes and the basics of the organization of agro-industrial formations in the process of preserving the capital of the enterprise. The author's definition of integration is given and domestic and foreign experience of organization and economic interaction of agro-industrial enterprises in the process of agro-industrial integration is described. The indicators of activity of agricultural organizations – participants of integrated structures are given, which testify to the positive dynamics of integration processes in Kyiv region. The main directions of development and measures to increase the efficiency of integrated formations are indicated. He identified that the formation of integration formations of the XXI century is at the beginning of its path. It is revealed that serious researches in questions of optimization of directions and ways of agro-industrial integration, search of the most rational forms and the functional organization of new integration formations allowing to reach high organic integrity and the maximum synergetic effect and competitiveness of domestic agricultural production are necessary. The growing role of timely receipt of information by the enterprises of agro-industrial complex of the region is noted. The authors consider the key theoretical aspects of quality information support of agricultural enterprises – as an integral part of the effective development of regional agribusiness. It was found that in the Kyiv region there are several organizations that offer information and consulting services in the field of agribusiness. It was found that agricultural producers need to constantly improve their products, offer new types of healthier food. Only in this case they have the opportunity to survive. It is taken into account that the use of intensive technologies requires significant capital investments, but their payback period is short. It has been found that the implementation of new technologies is a rather long but effective process. It is investigated that the integration of agricultural enterprises with processing enterprises is effective, which in our opinion can be only in the case of intensive technologies of production of industries, both crop and livestock, given the possibility of their complementarity and combination.

Key words: agro-industrial integration, agroholding, agroindustrial formations, capital, enterprise.

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-23>

УДК 65.011.01

Степаненко Т.О.

кандидат економічних наук

Stepanenko Tetiana

Ph.D. in economics

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано актуальність сталого розвитку підприємства у сучасних динамічних умовах. Досліджено теоретичні та методичні засади сталого розвитку промислового підприємства. Запропоноване визначення поняття «сталий розвиток», розроблено методичний підхід до оцінювання потенціалу сталого розвитку, визначено складові етапи процесу та елементи системи управління сталим розвитком підприємства: економічний розвиток, соціальний розвиток, екологічний розвиток. Розроблено модель управління сталим розвитком підприємства. Визначено складники механізму стимулювання сталого розвитку. Обґрунтовано, що реалізація стратегії сталого розвитку надає низку важливих переваг підприємству: підвищення конкурентоспроможності, зростання рівня стійкості підприємства, зростання рівня фінансових результатів, дотримання високого рівня якісних показників, позитивний вплив на екологічний розвиток.

Ключові слова: сталий розвиток, потенціал сталого розвитку, управління сталим розвитком, фактори сталого розвитку.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку економіки України свідчать про наявність серйозних загроз для стабільного розвитку підприємств. Нівелювання зростаючих загроз потребує створення внутрішнього механізму управління потенціалом підприємства відповідно до потреб ринку та з урахуванням цілей довгострокового соціального та екологічного розвитку.

У сучасному світі концепція сталого розвитку набуває все більшого значення в управлінні підприємством. Вона передбачає створення такої системи управління, яка збалансовано узгоджує економічний, екологічний та соціальні напрями розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему сталого розвитку досліджували в своїх пра-